

كورد و ئاراستهكانى سياسهتى ئەمسال لە رۆژهەلاتى نۆهراست (ئىران، توركيا، عىراق، سووریا)

09-01-2021

نووسەرەكان

زريان رۆژهەلاتى

كورتە : 2020 سالى كۆرۇنا و پرسە گەرمەكانى سياسهتى دەرەوهى ئەو چواردەولەتەى رۆژهەلاتى نۆهراست بوو كە پەيوەندى راستەوانەيان بە پرسى كوردەوه هەيه. گەلێك ئاماژە هەن كە لەوانەيه 2021 ش خالى زەقبوونەوهى زياترى پرسە ئىوخۆيبهكانى ئەو چوار دەولەتە بێت. بېگومان ئاروونى و هەلبەزودابەزە سياسىيهكانى رۆژهەلاتى نۆهراست لە 2020 دا

و ئىرانىش ھەلبىزاردن ھەيە كە يەكيان ھەلبىزاردنى گىشتى و ئەويتريشيان ھەلبىزاردنى سەرۋكايەتتېھ.

ئەگەر دۇخىكى تازە نەيەتە پىش، وچاۋەرواندەكرىت كە سەرۋكۆماریكى سوپايى يان لانيكەم موخافزەكارى نزيك لە مالى رابەرى ئىران بېتە سەركار. ئەمە تەنيا لەبەر خۇدى پۇستەكە گىنگ نىيە، بەلكو لەبەر ئەو رۇلە پىرپايەخەش كە سەرۋكۆماری لە قۇناخى گواستەنەۋى ديارىكردى رابەرى داھاتوۋى ئىراندا ھەيەت، جىگای سەرنجە. بەپى دەستور، ئەگەر رابەر دەستلەكارىكىشېتەۋە، لادىرئىت يان بمرئىت، ئەنجومەنئىكى كاتى رابەرى شوپىنى دەگرئتەۋە كە سەرۋكۆماری بەكىكپانە. خالى حازر سەرۋكى دەسەلاتى داد بە كەسئىكى نزيك لە مالى رابەرى ئىستا ھەژمار دەكرئىت و زۇرەي پياۋە ئابىيەكەنى ئەنجومەنى پارىزەرانىش ھەر لەو مائەۋە نزيك. بۇيە تەنيا سەرۋكۆماری دەمئىتتەۋە كە جى رابەرى بېت. ئەم باسە گىنگە چوونكە ھەم باسەكەنى كاندىكردى فەرماندەيەكى سوپا بۇ سەرۋكايەتە كۇمار، ھەم ۋەكوو باسەكەنى ئەگەرى شوپىنگرتنەۋى رابەرى ئىستا لەلايەن موجتەباي كورپى، زياتر لە جاران لە گۇرئىدايە. ھەرلە ئىستاۋە لە سۇشيامىدىيا، بە ئاسانى دەتوانى چاوت بە پەيجى جۇراۋجۇر بىكەۋىت كە ئاۋەلناۋى ئايەتوللا بۇ موجتەبا خامنەيى بەكاردىنن كە يەكك لە مەرجهكەنى رابەرىۋونە! ئالەبەرئەمانەش، ھەلبىزاردنى داھاتوۋى سەرۋكايەتە كۇمار لە ئىران، لانيكەم ماددەبەكى گىنگى رابەرى و ھاۋەپەيمانىيەكەنى نىۋان بال و ئاراستە جياۋازەكەنى دەسەلاتى سىياسى دەبېت.

خراپى دۇخى ئابوورى، تواناي ئىرانى لە سىياسەتە ناۋچەبىيەكانىدا كەمتر كىردۆتەۋە و ھاتنى بايدىنىش چەندەي دەرفەت بېت بۇ تاران، ئەۋەندەش گىرتى بۇ درووستدەكات. چوونكە واديارە تواناي بايدن بۇ ھاۋراكردى ھاۋەپەيمانەكەنى ئەمىركا سەبارەت ئىران لە ترەمپ زياترئىت كە تەننەت نەيدەتوانى بەرىتانيا و فەرەنساش بۇ درىزكردەنەۋى گەمارۋكەنى سەر تاران رازى بىكات. بۇيە ئىران ناچار دەبېت ھەستناكتر و سنووردارتر لە جاران لە سىياسەتەي دەرەۋەدا بىجولئىتەۋە. بەرزكردەنەۋى رىزەي خەستى پىتاندى يۇرانئومىش كە لەمدوآبىيەندا بىرپارى لىداۋە، زياتر بە ھەۋلىكى تاران بۇ زىادكردى كارتەكەنى دەستى خۇي لە دانووستاندنە گىرمانەبىيەكەنى لەگەل ئىدارەي نوپى ئەمىركا ھەژمار دەكرئىت.

ھەرھەلبىزاردنەكەي ئىران نىيە كە بە ملىملىنىيەكى قورسى نۇخبەكەنى دەسەلاتدارەۋە بارگاۋىيە، بەلكو ھەلبىزاردنەكەي عىراقىش ئەگەر بىكرئىت، دەركا ملىملىنىيەكى نىۋخۇبى گەرەتەر دەكاتەۋە. نارەزايى جەماۋەرى، كىشەي نىۋخۇبىيەكەنى ھەرسى پىكھاتەي شىيە و سوۋنە و كورد لە ئاستىكى بەرزدايە و گىرئەكەنى نىۋان ھەۋلىز و بەغداش ھەروا بە ھەلئاسراۋى ماۋنەتەۋە و كىشەكەنى نىۋان دەسەلاتى گروپپە چەكدارەكان و دەسەلاتى ھكومەتىش جارى بەردەۋامە. سەرەراي ئەۋەش، عىراق لە دۇخىكى ئابوورى سەخت و دژۋاردايە و چاۋەروانكارئىت كە ھەلبىزاردنەكەي مانگى 6ئەمسال(ئەگەر لەۋادەي خۇيدا بىكرئىت) رىگا بۇ سەقامگىرى و خاۋكردەنەۋى ملىملىنىكانى دەسەلات بىكاتەۋە.

لە توركىيا، كىشەكەنى سىياسەتەي دەرەۋە، دەركەۋىنى حزى تازە و خراپى دۇخى ئابوورى كە گرانى و ھەلئاسران، بىكارى و دابەزىنى بەھاي لىرە و تەننەت كىشەي ھەبوۋى نەختىنەي بەدەگ تەنگىان بە نۇخبەي دەسەلاتدار ھەلچىۋە. ئەگەرى نارەزايى جەماۋەرى بە ھۇي دۇخى ئابوورى لە ئارادايە و سەرۋكۆماری توركىيا ناچاربوۋە لە زىز گۇشارەكاندا بە دەستلەكاركىشانەۋە بەرات ئالبىراكى زاۋاي رازى بېت. پارتەكەي عەلى باباجان- دەۋا، ۋەكوو حزىك دەركەۋتوۋە كە ۋەرگرتنى دەنگى زۇرتىن جەماۋەرى ئاىپارتىي كىردۆتە ئامانچ. دەۋا لە نىۋ تورك و كوردە موخافزەكارەكاندا كە پىشتەر دەنگىان بە ئاىپارتى داۋە خەرىكە گەشە دەكات. كەمال قىلچدارئوغلۇو سەرۋكى جەھەپەش، خەرىكە شوپىنى خۇي ۋەك لىدەرى بەكخەرى ھىزەكەنى ئۇپۇزىسىۋن بەھىزتر دەكات. گۇشارەكەنى دىنای دەرەۋەش لە جاران زۇرتىن، ئەمەش گىرئەكەنى ئەردۇغانى زياتر كىردوۋە. ئىستا باس لە چەندىن سىنارىۋى جىجايى ۋەك ئەگەرى كرانەۋەي دوۋەم سەبارەت بە پرسى كورد، ئەگەرى گۇرپىنى ھاۋەپەيمانى ئاىپارتى لەگەل مەھەپە بە ھاۋەپەيمانى ئاىپارتى و ئى پارتى لە گۇرپىدان بەلام، ھەرچىيەك روۋىدات، لە 2015ھەۋە بىنەماكانى دەسەلاتە بەھىزەكەي ئاىپارتى لەق بوۋە و ئەستەمە ۋەكوو جارانى لى بېتەۋە. دۇخى ئىستا، يان توركىيا بەرەۋە ھەلبىزاردنئىكى پىشۋەخت دەبات يان بەرەۋە ھاۋەپەيمانىيەكى نوپى ھىزە سىياسىيەكان پالئەنئىت. لە ھەردوۋە خالەتەكەشدا گۇرانكارىي لە سىياسەتەي دەرەۋە و ناۋخۇي توركىيا بە ئاراستەي نەرمبوۋن، شتىكى چاۋەروانكارەۋە.

ئەنجام

ۋا چاۋەرواندەكرىت كە كىشە نىۋخۇبىيەكەنى ئەۋ دەۋلەتەنەي رۇژھەلاتى نىۋەراست كە پەيوەندى راستەۋانەيان لەگەل پرسى كورد ھەيە، لەمسالدا زياترىن. بىگومان دۇخى كوردىش لەۋە جياۋازتر نىيە. ئاگۇكىيە رىشەدارە نىۋخۇبىيەكەنى لايەنە كوردىيەكان لەگەل يەكتر لە 202۰يشدا لە لووتكەدا بوۋ. بەلام زىادبوۋنى ملىملىنىكانى دەسەلات لە ئىران و توركىيا، عىراق و سوۋرىيا، كارىگەرى لەسەر پرسى كورد دادەنئىن. بە ئەگەرى زۇر، زىادبوۋنى ملىملىنىكانى دەسەلات لە توركىيا رۇلى كورد لە سىياسەتەي ئەۋى زياتر دەكات و پىۋىستى لايەنەكان بە ھەدەپە زۇرتەر دەكات. لە سوۋرىيا ئەگەر رىككەۋىنى كوردى - كوردى سەرىگرئىت، كورد بە شىۋەبەكى بەھىزتر دەتوانئىت بەشدارى لە گۇرانكارىيەكەنى سوۋرىيا بىكات. لە ئىران ئەگەر ملىملىنىكانى دەسەلات بە تايبەت ھەلبىزاردنى سەرۋكۆماری رىگا بۇ روۋداۋى ھاۋشىۋەي سالى 2009 بىكاتەۋە، ئەۋ كاتە ھاۋشىۋەي باقى پرسەكەنى دىكە، پرسى كوردىش برەۋىكى زياتر پەيدا دەكات. لە عىراق، ترسى

گوڤزانهوهی زیاتری مملانیکانی دهسه‌لات له به‌غداوه بو نیو کوردستان هه‌میشه له ئارادایه. ئه‌گه‌ری زیادبوونی دابه‌شبوونه‌کانی کورد هه‌یه ئه‌گه‌ر ریبازیکی سیاسی جیاوازتر له 2020 پیره‌و نه‌کریت.

<https://www.aljazeera.com/news/2020/9/30/uae-announces-candidacy-for-un-security-council-seat> - [1]

<https://www.hurriyet.com.tr/gundem/son-dakika-mitten-zindasti-operasyonu-11-kisi-yakalandi-41687996> - [2]